

چگونگی مردمی‌سازی حکمرانی اقتصادی (مطالعه موردی مردمی‌سازی صنعت لیزینگ در کشورهای منتخب)

محمود گنج بخش^۱

چکیده

گرچه در بسیاری از کشورها بخش زیادی از تأمین مالی تولیدکنندگان، توزیع‌کنندگان و مصرف‌کنندگان به‌عهده صنعت لیزینگ می‌باشد، اما در کشور ما با وجود مشکلات متعدد در تأمین مالی بخش‌های مختلف اقتصادی، لیزینگ از جایگاه مناسبی در نظام تأمین مالی برخوردار نیست. این موضوع تاحدودی به‌نحوه اداره و مدیریت صنعت لیزینگ و نقش مردم در این امر بستگی دارد. این پژوهش از نوع توسعه‌ای و کاربردی است و هدف آن بررسی مردمی‌سازی حکمرانی اقتصادی در حوزه لیزینگ می‌باشد. روش تحقیق مورد استفاده توصیفی-تحلیلی و تجزیه تحلیل اطلاعات با روش تحلیل محتوای کیفی با جمع‌آوری اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای می‌باشد. پرسش اساسی تحقیق حاضر این است که چگونه می‌توان امکانات مالی داخلی و خارجی را با استفاده از ظرفیت‌های لیزینگ مالی و عملیاتی در جهت تأمین نیازهای کشور هدایت نمود؟ براساس فرضیه این پژوهش، با توجه به تجربه داخلی و بین‌المللی می‌توان با مردمی‌سازی اداره صنعت لیزینگ و بهره‌برداری از توان بالقوه نهادهای مردمی و حرفه‌ای لیزینگ به‌عنوان مرجعیت تخصصی، ضمن جلب اعتماد عمومی و در نهایت فعال نمودن این صنعت تهدیدهای موجود را به فرصت رونق لیزینگ و شکوفایی اقتصادی تبدیل نمود. این تحقیق به بررسی و ارائه راه‌حل کاربردی به‌منظور اصلاح حکمرانی اقتصادی و نظام تأمین مالی کشور می‌پردازد.

واژگان کلیدی

حکمرانی اقتصادی، مردمی‌سازی، لیزینگ مالی و عملیاتی، نهادهای مردمی و حرفه‌ای

^۱ عضو هیات علمی دانشگاه خوارزمی ganjbakhsh@khu.ac.ir

مقدمه (شامل بیان مسئله و اهمیت و ضرورت پژوهش)

لیزینگ مالی و عملیاتی در دنیای امروز از مهم‌ترین ابزارهای تامین منابع مالی بخش تولید و توزیع و مصرف به شمار می‌رود. در حال حاضر صنعت لیزینگ کشورمان یکی از ابزارهای تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط محسوب می‌شود. گرچه اولین شرکت لیزینگ ایرانی در سال ۱۳۵۴ توسط فرانسوی‌ها تاسیس گردیده و بعد از سال ۱۳۸۰ نیز این صنعت روند رشد قابل توجهی را داشته است اما هنوز از جایگاه مناسبی برخوردار نمی‌باشد و با محدودیت‌های حقوقی، قراردادی و از همه مهمتر ابهام در جایگاه مردم در اداره امور لیزینگ دست و پنجه نرم می‌کند. (انجمن ملی لیزینگ ایران، ۱۴۰۰) در تاریخ نظام‌های تامین مالی، این صنعت از سال ۱۳۸۱ توانست به صورت جدی و تأثیرگذار وارد بازار پول و سرمایه کشور شود. در سال‌های اخیر در کنار حرکت خودروسازان، افراد حقیقی علاقمند به فروش اقساطی خودروها نیز بدون هیچگونه آگاهی از چند و چون این کسب و کار تازه و صرفاً به پشتوانه قوانین مدنی و تجارت، در قالب شرکت‌های بازرگانی نام لیزینگ بر خود نهاده و بدون مجوزهای لازم و نظارت مراجع رسمی وارد عرصه کارزار شدند و حتی بخش بزرگی از مردم را نیز گرفتار نمودند. (رهنمای رودپشتی، سرشار، میرطاهر، ۱۳۹۵، ص. ۳۸) البته در دو دهه گذشته بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران سامان‌دهی بازار غیر متشکل پولی را همواره یکی از اولویت‌های راهبردی خود اعلام نموده است و با انجام بازرسی‌های متعدد، طراحی سامانه‌های نظارتی، برگزاری نشست‌ها و همایش‌های ادواری با نمایندگان موسسات و ترغیب آنان برای تغییر وضعیت حقوقی و اخذ موافقت اصولی از بانک مرکزی، هماهنگی با دستگاه‌های اجرایی برای جلوگیری از تبلیغات غیرمجاز موسسات، در نظر داشته است که براساس وظیفه قانونی خود از سپرده‌های مردمی صیانت نموده و با برقراری ثبات و آرامش در فضای پولی و بانکی، بازار پولی را تنظیم کند. هرچند این اقدامات ارزشمند است اما تا رسیدن به نظام واسطه‌گری مالی کارا و توانمند که بتواند حکمرانی اقتصادی در شأن نظام ولایی باشد و رضایت رهبر فرزانه انقلاب، علمای دین و فرهیختگان دانشگاهی و عموم مردم را فراهم نماید فاصله زیادی داریم. صنعت لیزینگ در کشور به عنوان یکی از صنایع مهم واسطه‌گری مالی به سبب عدم بلوغ قوانین و مقررات مرتبط با خود و اکتفای کل صنعت و فعالیت حدود ۴۰ شرکت لیزینگ دارای مجوز رسمی به یک دستورالعمل تاسیس و فعالیت، موجب شده است که بسیاری از جنبه‌های فعالیتی آن، در هاله‌ای از ابهام بماند و شرکت‌های لیزینگ برای گسترش فعالیت خود یا با محدودیت قانونی و یا با فضای مبهم کاری و دریافت مجوزهای موردی و بوروکراسی مرتبط با آن روبه‌رو باشند. از این حیث نیاز یک نهاد حرفه‌ای مستقل لیزینگ مانند بسیاری از کشورهای توسعه یافته بسیار حائز اهمیت است. در این راستا پژوهش حاضر در نظر دارد به این پرسش اساسی پاسخ دهد که چگونه نظام واسطه‌گری مالی ساماندهی می‌گردد؟ چگونه ظرفیت‌های لیزینگ مالی و عملیاتی سازوکاری مناسب برای استفاده از امکانات مالی داخلی و خارجی می‌شود؟ تغییر در شیوه حکمرانی اقتصادی لیزینگ مالی و عملیاتی و مردمی‌سازی آن در جهت تأمین نیازهای کشور هدایت‌بیه چه صورت می‌باشد؟ چگونه می‌توان با مردمی‌سازی اداره صنعت لیزینگ و بهره‌برداری از توان بالقوه نهادهای مردمی و حرفه‌ای لیزینگ را به‌عنوان مرجعیت تخصصی فعال نمود، تا ضمن جلب اعتماد

عمومی، در نهایت با ارتقای این صنعت تهدیدهای موجود نظام واسطه‌گری مالی را به فرصت رونق لیزینگ و شکوفایی اقتصادی تبدیل شود. این تحقیق به بررسی و ارائه راه‌حل کاربردی به منظور اصلاح حکمرانی اقتصادی و نظام تأمین مالی کشور در صنعت لیزینگ مالی و عملیاتی می‌پردازد.

مفهوم لیزینگ

کلمه لیزینگ در فارسی با کلمه اجاره دهی و اجاره داری مترادف است اما بهترین معنی آن که با کلمه لیزینگ همخوانی بیشتری دارد، «اجاره اعتباری» است. لیزینگ از لحاظ اجرایی عبارت است از یک رشته فعالیت اعتباری کاملاً تخصصی مبتنی بر روش اجاره که در آن، نوعی قرارداد با توافق میان دونفر یا بیشتر اعم از اشخاص حقیقی یا حقوقی به منظور بهره برداری از عین یا منفعت کالای سرمایه‌ای یا مصرفی با دوام که از قابلیت اجاره برخوردار باشد، منعقد می‌شود. بنابراین روش (Leasing) یادشده مجموعه‌ای از مبادلات اقتصادی مشتمل بر خرید، اجاره و در نهایت فروش (تملیک) را دربرمی‌گیرد. به عبارت دیگر، قرارداد یادشده بین شرکت لیزینگ به عنوان مالک یا موجر (Lessor) و متقاضی یا استفاده کننده از تسهیلات به عنوان مستاجر (Lessee) منعقد می‌شود. براساس این قرارداد، موجر کالای موردنظر و نیاز مستاجر را (مورد اجاره) با استفاده از منابع مالی خود از فروشنده و یا تولیدکننده تأمین می‌کند و با قبول این که در صورت حصول و انجام کلیه تعهدات مندرج در قرارداد، مستاجر اختیار دارد مالکیت مورد اجاره را به نام خود از موجر تقاضا کند، مورد اجاره را برای مدت تعیین شده در قرارداد (مدت بازپرداخت تسهیلات) به صورت اجاره در اختیار مستاجر قرار می‌دهد. مستاجر مخیر است در پایان مدت قرارداد و پس از تسویه، مورد اجاره را تملک یا به موجر مسترد کند. در صورتی که مستاجر در پایان مدت قرارداد خواستار تملک مورد اجاره باشد باید مبلغی را که در ابتدای دوره با توجه به استهلاک و عمر مفید مورد اجاره به عنوان قیمت فروش یا باقیمانده یا ارزش اسقاطی (Residual Value) مورد اجاره تعیین شده است، به موجر پرداخت کند. شایان توجه است که بیشتر شرکت‌های لیزینگ در ایران ارزش اسقاطی یا باقیمانده را در محاسبات موردتوجه قرار نمی‌دهند و برابر صفر فرض می‌کنند. براین اساس عملیات لیزینگ هرگونه فعالیتی است که شرکت لیزینگ به منظور تأمین و تهیه انواع کالا اعم از منقول و غیر منقول به قصد واگذاری به متقاضیان در قالب انواع قراردادهای لیزینگ انجام می‌دهد. لیزینگ یک شیوه تأمین مالی است که مبتنی بر روش قراردادی اجاره طراحی شده است. این عملیات گاهی با انتقال مالکیت برمورد اجاره همراه است (لیزینگ مالی) و گاهی بدون آن (لیزینگ عملیاتی) بخش عمده‌ای از صنعت لیزینگ به لیزینگ مالی اختصاص دارد. لیزینگ از لحاظ اجرایی عبارتست از یک رشته فعالیت اعتباری کاملاً تخصصی مبتنی بر روش اجاره که در آن نوعی قرارداد با توافق میان دونفر یا بیشتر اعم از اشخاص حقیقی یا حقوقی به منظور بهره‌برداری از عین یا منفعت کالای سرمایه‌ای یا مصرفی با دوام که از قابلیت اجاره برخوردار باشد، منعقد می‌گردد. تکنیک اصلی این قراردادها این است که برای درآمدزایی از دارایی‌ها نباید تنها مالک بود بلکه کافی است متخصص استفاده از یک دارایی باشید.

لیزینگ مالی، لیزینگ سرمایه‌ای (Financial Lease): فعالیت تأمین مالی از طریق لیزینگ مالی مشابه اعطای تسهیلات بانکی در قالب عقود اجاره به شرط تملیک و فروش اقساطی انجام می‌گردد.

لیزینگ عملیاتی (Operating Lease): فعالیت تأمین مالی از طریق لیزینگ عملیاتی قدیمی‌ترین و ساده‌ترین نوع و روش عملیات لیزینگ است که براساس آن، قرارداد با مستاجر (متقاضی) صرفاً به قصد بهره‌برداری و برخورداری از حق انتفاع کالا (مورد اجاره) منعقد می‌گردد و در پایان مدت قرارداد مورد اجاره عیناً به موجر مسترد می‌شود. در این نوع لیزینگ معمولاً ۱۰۰٪ بهای مورد اجاره توسط موجر تأمین می‌گردد. لیزینگ عملیاتی (اجاره عملیاتی) عملیات اجاره یعنی تهیه کالا اعم از منقول یا غیر منقول توسط لیزینگ و اجاره دادن آن به مستاجر در قالب قرارداد لیزینگ عملیاتی انجام می‌شود. اجاره عملیاتی قراردادی است که به موجب آن موجر در قبال دریافت مبلغی به عنوان اجاره بها، حق استفاده از یک دارایی را برای دوره زمانی معین به یک شخص حقیقی یا حقوقی که مستاجر نامیده می‌شود، واگذار می‌نماید. در اجاره عملیاتی مخاطرات ناشی از مالکیت دارایی از موجر به مستاجر منتقل نمی‌شود و موجر به حفظ دارایی در دفاتر خود ادامه می‌دهد. (اصغری آقمشهدی و کاویار، ۱۳۹۱، ص. ۲-۴) و (رستمی، نقیبی، رستمی، ۱۳۹۶، ص. ۱۵۲-۱۵۷)

لیزینگ یا اجاره اعتباری کمک فروش (Sales-Aid Lease): در این روش، براساس تفاهم بین شرکت تولیدکننده و شرکت لیزینگ (موجر)، تولیدکننده تمایل و موافقت خود را برای واگذاری بخشی از کالاهای تولیدی خود به صورت نقد واقساط اعلام و عرضه می‌کند و از این طریق چرخه تولیدش را بهبود می‌بخشد و میزان فروش خود را افزایش می‌دهد. شرکت لیزینگ نیز تولیدات مورد توافق را در چارچوب قراردادهای اجاره اعتباری به متقاضیان واگذار می‌کند. امروزه استفاده از این شیوه در کشورهای پیشرفته جهان از گستردگی قابل توجهی برخوردار است و با بهره‌گیری از آن، تولیدکنندگان به موفقیت‌های چشمگیری در بازاریابی و افزایش فروش محصولات تولیدی خود دست یافته‌اند.

لیزینگ اهرمی یا اجاره اعتباری سه جانبه (Leveraged Lease): در این روش که اساساً برای اجاره کالاهایی با قیمت بسیار بالا همانند کشتی‌ها، هواپیماها، ماهواره‌ها، تاسیسات عظیم نفتی و... به کار گرفته می‌شود، شرکت لیزینگ با استفاده از تسهیلات بانکی یا موسسات مختلف مالی دیگر، منابع لازم برای اجاره اهرمی را تأمین می‌کند و از سوی دیگر، با استفاده از منابع یادشده اقسام مورد تقاضا را در چارچوب قراردادهای مخصوصی به متقاضیان واگذار می‌کند. این شیوه از عملیات لیزینگ باید به صورت مبادله سه جانبه باشد.

لیزینگ خرید و اجاره مجدد (Purchase and Lease Back): براساس این روش، متقاضی به منظور تأمین نقدینگی موردنیاز، ماشین‌آلات یا تجهیزات متعلق به خود را به شرکت لیزینگ می‌فروشد و دوباره همان کالا در قالب قرارداد اجاره اعتباری به متقاضی واگذار می‌شود. به این ترتیب ضمن تأمین نقدینگی موردنیاز متقاضی، در پایان قرارداد دوباره مالکیت مورد اجاره به فروشنده آن تعلق خواهد یافت.

لیزینگ برون مرزی (Cross Border Lease): این روش که در آن، اجاره دهنده (موجر) و اجاره کننده (مستاجر) مقیم دو کشور مختلف هستند، معمولاً بخش عمده‌ای از جریان انتقال کالاهای سرمایه‌ای از کشورهای صنعتی به کشورهای در حال توسعه را پوشش می‌دهد. ضرورت این شیوه از لیزینگ ایجاب می‌کند که موجر به منظور پوشش ریسک‌های احتمالی، پیش‌بینی‌های لازم را از ابعاد گوناگون (ناشی از بروز تحولات سیاسی/اجتماعی، اقتصادی و غیره که ممکن است بر نحوه

نقل و انتقال هزینه های مالی حاصل از عملیات اجاره و نیز مسائل و مقررات ارزی و سایر موارد، تاثیر منفی بگذارد) به عمل آورد. (انجمن ملی لیزینگ ایران، ۱۴۰۰)

تاریخچه صنعت لیزینگ ایران

شرکت های لیزینگ یکی از ابزارهای مدرن در نظام تامین منابع مالی و واسطه گری مالی هستند. بازخوانی تجربیات گذشته بخصوص دو دهه اخیر نشان می دهد که مردمی سازی صنعت لیزینگ به درستی انجام نشده است و متأسفانه بخش خصوصی واقعی در شکل گیری این واسطه گری کمترین نقش را داشته اند. شاهد این موضوع سهم ۸۰ درصدی بخش دولتی و عمومی در تشکیل شرکت های لیزینگ است. در صورتی که اگر سهم بخش خصوصی واقعی در تشکیل این شرکت ها افزایش می یافت زمینه برای نظارت بهتر نهادهای ناظر به خصوص بانک مرکزی نیز بیشتر فراهم می شد. در شرایط فعلی تلاش های بخش نظارتی بانک مرکزی برای سامان دهی این بخش از بازار غیرمتشکل پولی نتیجه مناسبی نداشته است. با توجه به اقدامات بانک مرکزی آخرین عضو فعال در بازار غیر متشکل پولی، شرکت های لیزینگ هستند. این شرکت ها عمدتاً در استان تهران مستقر بوده و به بانک ها، شرکت های خودروسازی و شرکت های سرمایه گذاری وابسته اند. طبق اعلام آخرین آمار بیش از ۳۰۰ شرکت لیزینگ در اداره ثبت شرکت ها ثبت گردیده اند که بیش از ۹۰ درصد از این شرکت ها در پایتخت مستقر بوده و در حال فعالیت می باشند. به منظور سامان دهی شرکت های مذکور در سال ۸۶ طی یک فراخوان عمومی از کلیه شرکت های لیزینگ دعوت به عمل آمد تا به بانک مرکزی مراجعه و ضمن تکمیل فرم های مربوطه اقدام به اخذ مجوز نمایند. در راستای فراخوان عمومی، کار اجرایی این بانک شروع و بازرسی از حسابها و عملیات آنها در دستور کار بازرسان بانک مرکزی قرار گرفت. پس از آن بررسی های لازم انجام شد و در مورد ۳۵ شرکت لیزینگ مجوز فعالیت صادر گردید. سپس جهت اصلاح عملیات و رعایت قوانین و مقررات ناظر، بخشنامه های لازم برای شرکت های لیزینگ صادر و ابلاغ شد و در راستای هماهنگی هر چه بیشتر جهت اجرای دقیق قوانین و مقررات ناظر، جلسات متعددی با نیروی انتظامی تشکیل گردید.

با توجه به نقش بسیار مؤثر فناوری در صنعت لیزینگ، در خصوص سامانه های جامع و یکپارچه این شرکت ها گزارش کامل تهیه و به مقامات تصمیم گیرنده ارائه شد. در راستای وظایف نظارتی و به جهت احراز صلاحیت مدیران عامل شرکت های لیزینگ و انجام بررسی های لازم در این خصوص کمیته بررسی صلاحیت تشکیل گردید. همچنین با هدف حل مسائل و مشکلات مختلف فی مابین شرکت های لیزینگ و بانک مرکزی، جلسات متعددی با مدیران عامل این شرکت ها برگزار شد.

از آنجا که در اغلب موارد مجوز فعالیت شرکت های لیزینگ یک ساله صادر می گردد، به منظور تمدید مجوز فعالیت و اطمینان از رعایت قوانین و مقررات، این شرکت ها در سال های بعد مورد بازرسی دوره ای بانک مرکزی قرار گرفته اند. علاوه بر این در موارد شکایت از عملکرد شرکت های لیزینگ دارای مجوز و رسیدگی به شکوائیه های اشخاص حقیقی و حقوقی که از طریق سازمانها و نهادها به بانک مرکزی اعلام می گردد، بازرسی موردی اعمال شده است. نظارت بر حساب ها و عملیات شرکت های لیزینگ و کنترل نرخ سود تسهیلات اعطایی و نحوه اجرای مفاد بسته سیاستی - نظارتی بانک مرکزی نیز توسط بازرسی این بانک به صورت سالیانه و گاهی نیز موردی انجام شده است.

بانک مرکزی به منظور برقراری انضباط مالی در سراسر کشور تلاش‌های بسیاری را متحمل گردید و شرکت‌های لیزینگ مالی فاقد مجوز را ساماندهی نمود. (روابط عمومی بانک مرکزی، ۱۳۹۲) اما اقدامات مرتبط با لیزینگ عملیاتی که خارج از حوزه کاری بانک مرکزی است هنوز بلا تکلیف می‌باشد.

صنعت لیزینگ می‌تواند جهت تسهیل تامین مالی و دارایی‌های بنگاه‌های تولیدی، صنعت کمک فروش برای توزیع کنندگان و تولیدکنندگان و همین‌طور تسهیل کننده تامین نیازهای مردم به استفاده از دارایی‌های بادوام به خصوص در شرایط اقتصادی فعلی کمک رسان باشد و این امر جز با گسترش فعالیت‌های صنعت از طریق رفع موانع کسب و کار به وقوع نخواهد پیوست. این شرکت‌ها ضمن رعایت کردن صوری ضوابط بانک مرکزی، به سادگی از سودهای غیرمتعارف بهره‌مند می‌شوند. ضعف دیگر این شرکت‌ها، متعهدنبودن آنها در فرآیند عملیات مانند تاخیر در زمان عرضه، انجام قراردادهای از قبل تنظیم‌شده و کاملاً یک‌طرفه، یا تاخیر در نقل و انتقالات است که به سلب اطمینان مصرف‌کنندگان می‌انجامد. نکته دیگر در جهت تضییع حقوق مصرف‌کننده، محاسبه جرایم دیرکرد پرداخت اقساط براساس نرخ بهره مرکب است که این امر چندان با چارچوب موازین نظام بانکداری اسلامی همخوانی ندارد. (ذوالقدر، ۱۳۹۹) تنوع‌بخشی به ابزارهای مدرن تامین مالی با تکیه بر بازار بدهی و ابزارهای بازار سرمایه و جداسازی فعالیت‌های بانکی از فعالیت‌های تامین مالی تجهیزات و دارایی‌ها، با محوریت ورود قوی بخش خصوصی واقعی بسیار ضروری است. (ایزدی، فرصت‌های توسعه لیزینگ در ایران، ۱۳۹۷) امروزه مشارکت مردمی به عنوان کلید توسعه جوامع انسانی مطرح شده است. (بردی آنامراندزاد، بوذری، حسینی‌دوست، ۱۳۹۲، ص ۱۲۷) مهم‌ترین راهکار پیشنهادی به منظور بهبود حرفه‌ای‌گرایی صنعت لیزینگ، طراحی و ایجاد انجمن حرفه‌ای مختص این حرفه است. (هاشم آبادی، میرکمالی، پورکریمی، ۱۳۹۶، ص. ۵۲) جنبه مهم و تاثیرگذار دیگر خدمات شرکت‌های لیزینگ، نحوه تعامل آنها با مشتری در چارچوب اصول مشتری‌مداری است که البته باید به‌عنوان یک عنصر مفقوده در این بنگاه‌های اقتصادی به آن نگرسته شود؛ چرا که نحوه تعامل آنها با مشتری ارباب مآبانه، تحکمی و از موضع اقتدار و قهری متکی به انبوه وثایق دریافتی ضمن قرارداد است. رویکرد غالب آنها، فروش محصول با کسب حداکثر منافع و وصول مطالبات به هر شیوه ممکن است و متأسفانه رضایتمندی مشتری در این شرکت‌ها محلی از اعراب ندارد. (ذوالقدر، ۱۳۹۹)

سؤال‌های پژوهش

سؤال اصلی پژوهش این است که چگونه می‌توان امکانات مالی داخلی و خارجی را با استفاده از ظرفیت‌های لیزینگ مالی و عملیاتی در جهت تأمین نیازهای کشور هدایت نمود؟ علاوه بر این پرسش‌های زیادی پیرامون چگونگی مردمی‌سازی حکمرانی اقتصادی در صنعت لیزینگ مطرح می‌باشد. پرسش‌هایی مانند اینکه تهدیدها و فرصت‌های صنعت لیزینگ کشور در حوزه مردمی‌سازی حکمرانی اقتصادی چیست؟ آیا نهادهای صنفی مردمی و مجموعه‌های حرفه‌ای در صنعت لیزینگ می‌توانند مرجعیت تخصصی حقوقی در این زمینه باشد؟ نبود حمایت از طرف دولت برای تقویت جایگاه نهاد صنفی مردمی و مجموعه حرفه‌ای لیزینگ چه ضررهایی را به این صنعت وارد می‌کند؟

فرضیات پژوهش

براساس فرضیه این پژوهش، با توجه به تجربه داخلی و بین‌المللی می‌توان با مردمی‌سازی اداره صنعت لیزینگ و بهره‌برداری از توان بالقوه نهادهای مردمی و حرفه‌ای لیزینگ به‌عنوان مرجعیت تخصصی، ضمن جلب اعتماد عمومی و در نهایت فعال نمودن این صنعت تهدیدهای موجود را به فرصت رونق لیزینگ و شکوفایی اقتصادی تبدیل نمود. با توجه به اینکه صنعت لیزینگ ایران از وضعیت مناسبی برخوردار نیست، با تقویت نقش مردم می‌توان چالش‌های موجود در صنعت لیزینگ ایران را به فرصت تبدیل نمود و با کمک نهادهای صنفی و سازمان‌های مردم‌نهاد بسیاری از مشکلات را برطرف نمود.

دست آوردهای کاربردی این پژوهش

هدف اصلی این تحقیق بررسی تجربه کشورهای موفق در نحوه و چگونگی مردمی‌سازی حکمرانی اقتصادی در صنعت لیزینگ در مورد تاسیس، اداره و فعالیت شرکت‌های لیزینگ و دستیابی به تجربه‌های موفق و نقش نهادهای تصمیم‌گیر و ناظر، جهت تبیین نقش و جایگاه واقعی صنعت لیزینگ در اقتصاد کشور می‌باشد. هدف فرعی: الف) آسیب شناسی صنعت لیزینگ ایران از جهت مردمی‌سازی حکمرانی اقتصادی ب) مطالعه تجربه کشورهای موفق در صنعت لیزینگ و ارائه الگویی برای صنعت لیزینگ ایران.

طبق مفاد اساسنامه مصوب بانک مرکزی برای شرکت‌های لیزینگ و پیش‌نویس قانون بانکداری جمهوری اسلامی ایران تشکیل انجمن حرفه‌ای صنعت لیزینگ بنام «کانون» مجاز اعلام شده است. نتایج این پژوهش در جهت تجهیز و تقویت نظام تصمیم‌گیری کشور و در تصمیمات مرتبط با حوزه‌های پولی و مالی بسیار تاثیرگذار است. ایده جدید مطرح شده در این تحقیق، نکات و ویژگی‌هایی را برای سیاست‌گذاران و نظام سیاست‌گذاری کشور در بر خواهد داشت به‌نحوی که با توجه به نقدینگی سرگردان و در دست عموم و ناکارآمدی بازارهای مرسوم از قبیل سکه، ساختمان، ارز و حتی سهام و عدم پاسخگویی این بازارها به نیازهای سرمایه‌گذاری عموم به جهت عدم اعتماد کافی مردم با استفاده از راه حل‌های جدید از جمله مردمی شدن امور مربوط به موسسات مالی کارساز خواهد بود. حکمرانی مردمی در اقتصاد موجب جلوگیری از حبس پول در حساب‌های سپرده بانکی، جلوگیری از بازار سیاه ربا و واسطه‌گری غیر مجاز پول و کاهش اقدامات کلاهبردانه تحت عنوان سرمایه‌گذاری است. در این ارتباط کار مشابهی انجام نشده و برای اولین بار در کشور مردمی شدن امور مربوط به صنعت لیزینگ بصورت مدون مطرح می‌شود.

نتیجه این طرح در جهت تجهیز و تقویت نظام تصمیم‌گیری کشور موارد زیر است. الف) ارائه پیش‌نهاد به بانک مرکزی جهت اصلاح قانون پولی و بانکی در حوزه لیزینگ ب) ارائه توصیه‌های سیاستی به وزارت امور اقتصادی و دارایی جهت مدیریت حوزه اقتصادی. این پژوهش ایده جدید، نکات و ویژگی‌هایی را به شرح زیر برای سیاست‌گذاران و نظام سیاست‌گذاری کشور در بر خواهد داشت. همچنین دستاوردهای طرح به حل برخی از مشکلات و یا رفع تعدادی از معضلات اقتصادی کشور کمک می‌کند. این مطالعه موجب ساماندهی صنعت لیزینگ، حذف شرکت‌های متخلفی که بنام لیزینگ فعالیت می‌کنند و در نهایت تقویت جنبه نظارتی بانک مرکزی خواهد شد و تاکنون هیچ مطالعه جامعی در خصوص آسیب‌های صنعت لیزینگ که منجر به طراحی پیش‌نویس قانون صنعت لیزینگ شود، صورت نگرفته است.

پژوهش حاضر در نظر دارد که با معرفی صنعت لیزینگ کشورهای منتخب به بیان روش‌های اداره مردمی صنعت لیزینگ آن‌ها پرداخته و با مقایسه با وضعیت کنونی ایران الگوی بهینه و پیشنهادهای سازنده و راهگشا ارایه نماید. دستاوردهای این پژوهش به حل مشکلات و معضلات اقتصادی کشور به ویژه مشکلات فعالان اقتصادی در بخش خصوصی کمک نموده و از بعد مسایل اقتصادی، آینده نگر و ژرف نگر می‌باشد و در اصلاح نظام تصمیم‌گیری و سیاستگذاری موثر است.

روش پژوهش

روش پژوهش مورد استفاده شامل بررسی‌های کتابخانه‌ای و مراجعه به مستندات، قوانین، مقررات و بخش‌نامه‌های مرتبط و مصاحبه با افراد صاحب نظر می‌باشد.

تهدیدها و فرصت‌های صنعت لیزینگ

برخی خبرگزاری‌ها نسبت به «فعالیت ۱۰۰۰ شرکت لیزینگ بدون مجوز در کشور» هشدار دادند و به نقل از معاون اول وقت قوه قضاییه و ریاست فعلی این قوه اعلام نمودند که: «بسیاری از مؤسسات و شرکت‌های اعتباری، واسپاری و صرافی‌ها در مسائل پولی به‌نجوی دخالت دارند و فعالیت بسیاری از آن‌ها غیرمجاز است.» (محسنی اژه‌ای، فعالیت ۱۰۰۰ شرکت لیزینگ بدون مجوز در کشور، ۱۳۹۴) در مقطع دیگری سخنگوی وقت قوه قضائیه اظهار نمودند که: «از مردم خواهش می‌کنم اگر شرکت لیزینگی سود سرشماری ماهیانه پرداخت می‌کند، شک کنند و دقیق باشند؛ مردم می‌گویند خانه خود را فروخته و پول‌ها را در این مؤسسات سرمایه‌گذاری کردند.» (محسنی اژه‌ای، ۱۳۹۶) و همچنین دادستان کل کشور و سخنگوی وقت قوه قضائیه اعلام نمودند که: «بسیاری از پرونده‌ها در ارتباط با شرکت‌های لیزینگی است که باید تحت نظارت بانک مرکزی فعالیت می‌کردند اما از نظارت خارج بودند و اکنون چنین پرونده‌هایی در محاکم قضایی جریان دارد.» (منتظری، محسنی اژه‌ای، ۱۳۹۷) براساس اظهارات سخنگوی وقت قوه قضائیه «در یکی از پرونده‌های سنگین خودرویی برای ۷ نفر کیفرخواست صادر شده است و برای ۴ نفر از شرکت لیزینگ کیمیایی که ۱۲۰۰ شاکی دارد نیز کیفرخواست صادر شده است.» (محسنی اژه‌ای، ۱۳۹۷) متأسفانه بر اثر اطلاع‌رسانی ناقص و در نتیجه ناآگاهی مردم و ضعف نظارت مقامات ناظر، از عنوان شرکت واسپاری (لیزینگ) در تابلو، سربرگ، مکاتبات و ... سوءاستفاده شد. پس از آن بانک مرکزی اشتغال به این امور بدون داشتن مجوز از آن بانک را ممنوع اعلام نمود و فهرست نهادهای پولی مجاز را در زیرمنوی نظارت بانکی سایت بانک مرکزی قرار داد. (روابط عمومی بانک مرکزی، استفاده از عناوین نهادهای پولی و بانکی تحت نظارت بانک مرکزی، بدون اخذ مجوز ممنوع است، ۱۳۹۹) در حال حاضر این فهرست به صورت مرتب به روزرسانی می‌شود ولی به‌جهت صدور مجوزهای کوتاه مدت و بروکراسی اداری طولانی برای تمدید مجوز در مواردی نام و مشخصات شرکت‌های مجاز در وب سایت بانک مرکزی وجود ندارد ولی این شرکت‌ها مشغول فعالیت هستند و مردم دچار سردرگمی می‌شوند. از طرف دیگر مردم نیز به معتمد نبودن برخی شرکت‌های لیزینگ و اقدامات غیرقانونی آن‌ها در فرآیند عملیاتی، قراردادهای از قبل تنظیم شده و یک‌طرفه و محاسبه جریمه دیرکرد با نرخ بهره مرکب معترض می‌باشند. (ذوالقدر، ۱۳۹۹) گرچه شرکت‌های لیزینگ

دارای مجوز هم ممکن است تخلف کنند و به این جهت رسیدگی‌های بانک مرکزی و نهادهای ناظر بایستی تقویت گردد اما به نظر انجمن ملی لیزینگ ایران نگرانی در اذهان عمومی نسبت به شرکت‌های لیزینگ ناشی از اقدامات مشابه اشخاص حقیقی و حقوقی فاقد مجوز بانک مرکزی می‌باشد و نباید اعمال آنها را به حساب شرکت‌هایی گذاشت که تحت نظارت بانک مرکزی فعالیت قانونی دارند. این انجمن از باب مسوولیت حرفه‌ای اعلام می‌نماید که از همان ابتدا در فرم‌ها و اطلاعیه‌های پذیرش و ثبت نام و اعلامیه‌ها نحوه فعالیت لیزینگ درج می‌شود و مشتری آگاهانه و با پذیرش این هزینه‌ها حاضر به انعقاد قرارداد با شرکت‌های لیزینگ می‌شود. از طرفی شرکت‌های لیزینگ و موسسات اعتباری سود حاصل از اعطای منابع مالی خود را دریافت می‌کنند و اگر هزینه‌های جانبی یک پرونده تسهیلات را بپردازند باید سود بیشتر از مشتری مطالبه کنند. درخصوص ایراد معتمد نبودن شرکت‌های لیزینگ در فرآیند عملیاتی، قراردادهای از قبل تنظیم شده و یک طرفه و محاسبه جریمه دیرکرد با نرخ بهره مرکب نیز به نظر این انجمن همگی این موارد ادعاهای واهی و بدون پشتوانه هستند. شرکت‌های لیزینگ فرآیندها، فرم‌ها و قراردادهای خود را براساس مقررات نظارتی تنظیم و به جریان می‌اندازند و در صورت مشاهده بازرسان بانک مرکزی مبنی بر عدول از این موازین، مخاطب مورد اخطار و تذکر قرار گرفته و ممکن است که کار به تعلیق و بطلان مجوز آنها بکشد. همچنین شرکت‌های لیزینگ عرضه‌کننده کالا تحت نظارت وزارت صمت می‌باشند و شرکت‌های لیزینگ فعلی فقط تامین‌کننده مالی و اعتبار برای کالاهای مورد نیاز مشتریان هستند. (انجمن ملی لیزینگ ایران، پاسخ انجمن لیزینگ ایران به ابهامات، ۱۳۹۹) براین اساس فعالیت بی‌ضابطه اشخاص و شرکت‌های فاقد مجوز، اعتبار تجاری شرکت‌های قانونی و تحت نظارت را مخدوش نموده است. آیا صنعت لیزینگ به یک نهاد ناظر مستقل نیاز دارد یا خیر؟ نهاد ناظر چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟ (زیر نظر کدام سازمان باشد، چه ساختار سازمانی داشته باشد، اعضای آن چه ویژگی‌هایی داشته باشند و...)، نقش آن در توسعه و عملکرد صنعت لیزینگ چیست؟ جایگاه شرکت‌های لیزینگ در نظام پولی و مالی چیست؟ نقش اتاق‌ها و انجمن حرفه‌ای لیزینگ ایران در کمک به تقویت نظارت بانک مرکزی بر حوزه لیزینگ چگونه تبیین می‌شود؟ مشکلات نظارتی صنعت لیزینگ چه مواردی است؟ (از منظر مجوزدهی تاسیس و فعالیت، وضعیت نظارتی، مجوز ایجاد فعالیت‌های جدید، قانون‌گذاری و تعامل با شرکت‌ها) موارد مندرج در دستورالعمل اجرایی تاسیس و فعالیت شرکت‌های لیزینگ در رابطه با حداقل سرمایه در صنعت لیزینگ چیست؟ چرا این مقررات چاره‌گشا نبوده‌اند؟ چگونه می‌توان فعالیت‌های شبه لیزینگی توسط سایر شرکت‌ها را کنترل نمود؟ عملکرد لیزینگ‌های بانکی در کنار بانک متبوع چه مفهومی دارد؟ امکان فعالیت در حوزه لیزینگ عملیاتی چه تاثیری بر فعالیت شرکت‌های لیزینگ می‌گذارد؟ آیا قوانین و مقررات ناظر بر لیزینگ عملیاتی و لیزینگ مالی باید متفاوت باشد؟ وضعیت مدیریت ریسک (ریسک اعتباری، ریسک نقدینگی، ریسک‌های سیاسی، ریسک‌های ناشی از عدم تطابق زمانی، ریسک‌های ناشی از عدم اعتبار سنجی صحیح و یا سایر ریسک‌های سیستماتیک و غیر سیستماتیک صنعت لیزینگ) در صنعت لیزینگ ایران چیست؟ قوانین موجود در این زمینه تا چه حد مناسب می‌باشد؟ آیا مردمی‌سازی حکمرانی اقتصادی موجب کاهش این ریسک‌ها نمی‌شود؟ پرسش مهم این است که چرا عملیات شرکت‌های واسپاری که تحت نظارت بانک مرکزی فعالیت می‌کنند برای بیشتر مردم نادرست تلقی می‌گردد، آیا مردمی‌سازی این صنعت می‌تواند با مساعدت به نهادهای ناظر دولتی مانند بانک مرکزی حکمرانی اقتصادی را بهبود بخشد؟

نقش نهاد حرفه‌ای لیزینگ در مردمی‌سازی این صنعت

با ادغام دو نهاد انجمن شرکت‌های لیزینگ و کانون شرکت‌های لیزینگ و یکی از سازمان‌های غیرانتفاعی کشور در زمینه لیزینگ، انجمن ملی لیزینگ ایران متولد شد. این انجمن هم‌اکنون تحت نظارت بانک مرکزی در جهت رشد و توسعه صنعت لیزینگ و جذب فعالان و حمایت از آن‌ها فعالیت دارد.

در مقایسه با نهادهای مشابه، انجمن شرکت‌های لیزینگ در اروپا^۲ به عنوان صدای صنعت لیزینگ و اجاره خودرو در سطح اروپا، در زمینه ترویج این صنعت با طیف وسیعی از مسائل مرتبط می‌باشد. از آن‌جمله در زمینه مباحث مربوط به حسابداری و مالیات که احتمالاً بر صنعت لیزینگ خودرو در اروپا تأثیر می‌گذارد. سیاست اجرایی انجمن لیزینگ اروپا صدور دستورالعمل‌های لازم به‌منظور انطباق فعالیت لیزینگ با مقررات، نظارت و تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی شرکت‌های لیزینگ می‌باشد. در چارچوب مقررات اروپایی، طیف گسترده‌ای از بحث‌های مربوط به سیاست و رعایت مقررات وجود دارد که تأثیر قابل توجهی بر عملیات شرکت‌های اجاره خودرو و اجاره خودرو دارد، مباحثی مانند اصول حمایت از مصرف کننده تا روش‌های بررسی وضعیت ورشکستگی. دیجیتالی شدن و فناوری‌های نوین که به طور فزاینده‌ای در بخش‌های مختلف لیزینگ رواج یافته است. تمرکز مهم دیگر انجمن لیزینگ اروپا انجام فعالیت‌های حمایتی است مانند مشارکت فعال در ابتکارات اتحادیه اروپا که بر بازار اجاره و اجاره خودرو تأثیر می‌گذارد. این اقدام شامل برجسته‌سازی ابتکارات اتحادیه اروپا برای سیاست‌گذاران باشد. جلب مشارکت‌های خارجی بخش مهمی از فعالیتهای انجمن لیزینگ اروپا را تشکیل می‌دهد اولویت‌های فعلی انجمن لیزینگ اروپا در گروه‌های مختلف موضوعی و گروه‌های کاری توسط این انجمن مورد بررسی قرار گرفته است. (Leaseurope, ۲۰۲۱) حجم معاملات صنعت لیزینگ در آمریکا به تنهایی حدود یک سوم از حجم معاملات لیزینگ در جهان را شامل می‌شود و بیش از ۶۰ درصد عملیات صنعت لیزینگ جهانی در این کشور، چین، آلمان و بریتانیا متمرکز شده است. ضریب نفوذ و قدرت بالای انجمن‌های حرفه‌ای صنعت لیزینگ آمریکا، مهمترین نقطه قوت و فرصتی مناسب برای شرکت‌های لیزینگ این کشور محسوب می‌گردد. (White Clarke Group, 2021)

ابهامات حکمرانی اقتصادی در صنعت لیزینگ

مهمترین ابهامات حکمرانی اقتصادی در صنعت لیزینگ موارد زیر می‌باشد. اینکه چرا هنوز بخش عمده‌ای از نیاز به نقدینگی کشور از طریق بانک و بازار سرمایه تامین مالی می‌شود؟ چرا مردم در اغلب موارد مراجعه به لیزینگ را نمی‌پسندند و فعالان تولیدی و صنعتی کشور، تامین مالی از طریق لیزینگ را جزء اولویت‌های خود حساب نمی‌کنند؟ چرا علیرغم وجود مشکلات متعدد، تولیدکنندگان هنوز خودشان به صورت اقساطی اقدام به فروش تولیدات خود می‌کنند؟ چرا لیزینگ عملیاتی رونق نیافته است؟ جایگاه صنعت لیزینگ در اقتصاد ایران نه تنها مشخص نشده بلکه در موضع تهاجم و رقابت نابرابر با سایر واسطه‌گران مالی قرار دارد. در این راستا وجود نهاد ناظر تا چه اندازه ضرورت دارد و ویژگی‌های آن چیست؟ آیا نهاد صنفی مردمی و مجموعه‌های حرفه‌ای در صنعت لیزینگ می‌تواند تولیدکنندگان را ترغیب نماید تا از ظرفیت کمک فروش

² Leaseurope

شرکت‌های لیزینگ جهت فروش بهینه و نوآورانه تولیدات خود بهره‌برند؟ چرا بانک‌ها نسبت به تأسیس و راه‌اندازی شرکت‌های لیزینگ اقدام می‌کنند؟ مالکان اصلی شرکت‌های لیزینگ چه نقشی در مردمی‌سازی اداره صنعت لیزینگ دارند؟ سهم هر یک از مالکان اعم از سهامداران خرد، بانک‌ها، تولیدکنندگان و تأمین‌کنندگان، اشخاص خارجی تا چه میزانی است؟ آیا شرکت‌های لیزینگ مستقل می‌توانند بدون واسطه از کلیه عرضه‌کنندگان داخلی یا خارجی تجهیزات و دارایی‌ها را تهیه نمایند؟ آیا اشخاص حقیقی و حقوقی اقتصادی می‌توانند برای تأمین مالی و اجاره تجهیزات به‌طور مستقیم یا به‌واسطه شرکت‌های لیزینگ داخلی با لیزینگ‌های خارجی وارد قرارداد شوند؟ و به‌طور متقابل شرکت‌های لیزینگ داخلی این معاملات را در کشورهای دیگر انجام دهند؟

نهاد ناظر مردمی

در نظام مردمی‌سازی حکمرانی اقتصادی نظارت مردمی براساس اصل امر به معروف و نهی از منکر نهادینه می‌شود و نهاد ناظر دولتی نیز ویژگی‌های مردمی پیدا می‌کند. این نهاد در حوزه صدور مجوز فعالیت و نظارت بر عملکرد شرکت‌های لیزینگ نقش دارد. فعال شدن مردم در بازرسی‌های دوره‌ای و نظارت‌های در محل (on site) در خصوص فعالیت‌های لیزینگ بسیاری از پرسش‌های مطرح را پاسخ می‌دهد. حقوق و تکالیف دولت و نهاد ناظر دولتی در موضوع انحلال و تصفیه شرکت‌های لیزینگ را معین می‌کند نهاد مردمی ناظر بر لیزینگ می‌تواند میانگین مدت‌زمان برای تأسیس شرکت لیزینگ و رسیدگی به شکایات را کاهش دهد. نهاد مردمی ناظر بر لیزینگ می‌تواند با پیگیری و الزام و نظارت بر انتشار صورت‌جلسات، انتشار تصمیم‌گیری‌ها، عملکرد مالی و گزارش عملکرد دوره‌ای شرکت‌های لیزینگ به شفافیت اقدامات این شرکت‌ها و مردمی‌سازی حکمرانی اقتصادی کمک نماید. نهاد مردمی ناظر بر لیزینگ می‌تواند با تعیین استانداردهای عملیاتی قابل انجام برای شرکت‌های لیزینگ در ثبت عملیات مالی، گزارشگری و افشای اطلاعات مالی استانداردهای ملی حاکم را تا حد استانداردهای بین‌المللی حسابداری ارتقاء دهد. نهاد مردمی ناظر بر لیزینگ می‌تواند الزاماتی متناسب با منافع عموم مردم برای دریافت وثایق از جانب شرکت‌های لیزینگ مشخص نماید. با تقسیم‌بندی درست که این مختصر مجال آن نیست مشخص می‌شود که کدام دسته از شکایات مشتریان مربوط به لیزینگ بایستی توسط مرجع صنفی رسیدگی شود. موارد اجاره داری مالی، اجاره‌های عملیاتی یا هر دو مورد. انجمن‌ها یا اتحادیه‌های صنفی دولتی و تحت نظارت دولت در حوزه لیزینگ در کنار مجموعه‌های غیردولتی برای این امر مناسب می‌باشند. اعضای انجمن‌ها یا اتحادیه‌های صنفی غیردولتی با انتخابات داخلی انتخاب می‌گردند. شرکت‌های لیزینگ که به عملیات کارگزاری (broker) منابع مالی برای صاحبان منابع مالی از جمله بانک‌ها، بیمه‌ها، صندوق‌های سرمایه‌گذاری و بازنشستگی و غیره می‌پردازند نقش مالکان آن منابع در اداره لیزینگ نبایستی منافع عمومی را تحت الشعاع خود قرار دهد. در این راستا و به‌جهت تنظیم روابط در حوزه حکمرانی لیزینگ به‌نظر می‌رسد بایستی قانون خاص لیزینگ در ایران طراحی شود، شایسته است برای تدوین این قانون فعالیت و اقدامات شرکت‌های موجود به قضاوت عمومی گذاشته شود و برداشت‌های متفاوت مورد توجه قرار گیرد. در این قانون باید مشخص شود که شرکت‌های لیزینگ جزء نهادهای مالی محسوب می‌شوند یا جزء شرکت‌های خدمات مالی یا واسطه‌گران مالی.

یک راهنمای علمی در مورد تجربیات کشورهای مطرح در زمینه قانون‌گذاری صنعت لیزینگ راهنمای خوبی برای نظام تصمیم‌گیری و قانون‌گذاری کشور برای رفع موانع قانونی و تصویب قانون جامع و کامل برای این صنعت است. آشنایی بامیزان نفوذ صنعت لیزینگ در اقتصاد کشورهای در حال توسعه و جایگاه بی‌بدیل آن در برابر سایر مکانیزم‌های تامین مالی، در کنار استفاده از انواع خلاقیت‌های مالی توسط شرکت‌های لیزینگ در این کشورها همگی نشأت گرفته از فضای قانون‌گذاری و نظارتی مثبت در این صنعت است که می‌تواند الگوی خوبی برای کشورمان باشد. با توجه به اینکه دیدگاه تدوین و تنظیم طرح ایجاد توافق و اجماع در بین خبرگان و صاحب‌نظران برای بازبینی فضای نظارتی و تدوین قانون صنعت لیزینگ است، این پژوهش مقدمه مناسبی برای پیش‌برد اهداف ذکر شده خواهد بود.

به‌نظر می‌رسد مأموریت انجمن حرفه‌ای صنعت لیزینگ، ساده‌سازی و فراگیر نمودن تامین مالی از طریق لیزینگ و بهبود وضعیت فعالان این صنعت، تعیین جایگاه صنعت و تقویت آن در اقتصاد مالی کشور و چشم‌انداز آن شامل تغییر در نگرش و رفتار تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان تجهیزات و کالاهای سرمایه‌ای و انواع دارایی‌های ثابت به‌منظور گرایش به استفاده از خدمات لیزینگ، ترویج لیزینگ به‌عنوان مهمترین ابزار تامین تجهیزات و کالاهای سرمایه‌ای با رویکرد اجاره‌های مالی و اعتباری و سایر روش‌های اجاره‌داری می‌باشد. با توجه به محدودیت‌ها و عدم شناخت کافی صنعت لیزینگ از بازار سرمایه کشور، برگزاری دوره‌های آموزش مشترک با سازمان بورس اوراق بهادار، تعریف ابزارها و اوراق جدید جهت انتشار، افزایش سقف دریافت تسهیلات شرکت‌های لیزینگ دستورالعمل و همچنین اشاره به روش تامین مالی از طریق اوراق در متن دستورالعمل لیزینگ بانک مرکزی و ضوابط و پیش‌نیازهای آن می‌تواند به بهبود فرایندهای تامین مالی و کاهش هزینه‌های شرکت‌های لیزینگ کمک شایان توجهی کند. همچنین تعریف فرایندهای روش‌های تامین مالی جدید و بدون ایجاد بدهی مانند روش عاملیت منابع مالی از طریق آموزش بیشتر در این خصوص توسط این نهاد، می‌تواند به پیش روی بیشتر شرکت‌های لیزینگ بدین سمت کمک شایان توجهی نماید.

ویژگی‌های صنعت لیزینگ

صنعت لیزینگ از ویژگی‌هایی مختص به خود برخوردار است که عمده ترین آنها به شرح زیر است:

۱- تخصص: ضرورت دانش فنی و تخصص در این رشته از عملیات اعتباری نسبت به عملکرد سایر موسسات اعتباری محسوس و درخور توجه است زیرا موضوع مالکیت، اجاره و استرداد مورد اجاره در صورت عدم ایفای تعهدات از سوی مستاجر و فروش یا اجاره مجدد آن به مستاجر جدید، همچنین روش خرید و اجاره مجدد، اجاره اعتباری برون مرزی و لیزینگ به روش اهرمی، روش‌های پیچیده‌ای هستند که یک شرکت لیزینگ با تکیه بر تجارب و تخصص‌های خود از عهده آنها برمی‌آید. به‌علاوه روش اجاره عملیاتی نیز مستلزم آشنایی با روش‌های علمی و محاسباتی خاص است که از عهده شرکت‌های لیزینگ برمی‌آید. در این زمینه می‌توان ادعا کرد که شرکت‌های لیزینگ می‌توانند به درستی به عنوان بازوی اجرایی بانک‌ها، موسسات مالی و ارگان‌های اقتصادی دارای سرمایه، عمل کنند.

۲- سرعت عمل: یکی از ویژگی‌های صنعت لیزینگ علاوه بر ضرورت صحت عملیات و دانش فنی آن، سرعت عمل در اتخاذ تصمیم براساس تحقیق و بررسی جوانب امر مبتنی بر شناخت لازم و کافی درباره رشته موردنظر است؛ به گونه ای که ضمن لحاظ کردن حداقل ریسک ممکن، پاسخگویی به درخواست متقاضیان را در حداقل زمان، میسر کند. این ویژگی در اغلب موارد به رغم شرایط نسبتاً دشوارتر شرکت‌های لیزینگ به ویژه از نظر نرخ سود و میزان بازپرداخت اقساط و فراهم نبودن شرایط دوران مشارکت، موجب جلب و جذب متقاضیان شده است.

۳- تمرکز فعالیت: شرکت‌های لیزینگ به دلیل ماهیت فعالیت خود و در صورت دراختیار داشتن نیروهای متخصص و کارآمد، به سازمان گسترده و پیچیده ای نیاز ندارند و امکان تمرکز کردن کلیه واحدهای سازمان در یک محل وجود دارد بنابراین به تبع امکان دستیابی به نتیجه سریع تر، متقاضیان از این گونه شرکت‌ها استقبال بیشتری خواهند کرد.

۴- انعطاف پذیری: یکی از ویژگی‌های دیگر عملیات لیزینگ، انعطاف‌پذیری آن است؛ به طوری که براساس مکانیزم‌های خاص خود و در زمینه قراردادهای متنوع می‌تواند خود را با شرایط متقاضی مطابقت دهد. این خصوصیت در مورد پرداخت اقساط، تعدیل مرحله‌ای قرارداد و تسویه زودتر از موعد و جایگزینی مستاجر قابل ذکر و بررسی است.

۵- محدودیت‌های اعتباری: شرکت‌های لیزینگ به تبع عدم پیروی از مصوبات شورای عالی بانک‌ها و با عنایت به پوشش قابل قبول ریسک‌های احتمالی، می‌توانند درخواست متقاضیان را از لحاظ میزان اعتبار موردنظر به نحو مطلوبی پاسخ دهند.

۶- جلوگیری از صوری بودن عملیات اعتباری: عملیات لیزینگ و نحوه عقد قرارداد و تملک شرکت‌های لیزینگ بر موارد اجاره و نیز تحویل و تحول عینی و واقعی موارد اجاره از بروز هرگونه سوء استفاده احتمالی و صوری بودن عملیات اعتباری جلوگیری می‌کند.

باعنایت به ماده ۳ قانون شرکتهای لیزینگ ترکیه، انجمن شرکتهای لیزینگ مالی، فاکتورینگ و تأمین مالی به رسمیت شناخته شدند. اختیارات این نهاد مردمی در سامان‌دهی صنعت بسیار زیاد است از آن‌جمله براساس ماده ۲۱ بند (۱) قرارداد اجاره مالی که از خارج از کشور منعقد می‌شود توسط انجمن ثبت می‌شود. بموجب بند (۲) اصول و رویه های مربوط به عملیات اجاره مالی از خارج توسط انجمن با اخذ نظر مثبت هیئت مدیره تعیین می‌شود. براساس ماده ۲۲ - (۱) قرارداد باید به صورت کتبی منعقد شده و قراردادها در دفتر مربوطه در شرکت لیزینگ ثبت می‌شوند و علاوه براین باید توسط موجر به طور جداگانه به انجمن نیز اعلام شود. بموجب بند (۴) این ماده اصول و رویه های مربوط به ثبت قراردادها در دفاتر ثبت ویژه ای که توسط انجمن نگهداری می‌شود با نظر مثبت انجمن توسط انجمن تعیین می‌شود. براساس بند (۲) ماده ۴۰ شرکتهای از تاریخ اخذ مجوز فعالیت باید در مدت یک ماه به عضویت انجمن درآیند. تعهدات مربوط به انجمن در ماده ۳ به این ترتیب پیش‌بینی گردیده است: (۱) وضعیت انجمن که شامل ارگانهای انجمن، نمایندگی شرکتهای در ارگانهای انجمن، اصول کار انجمن و دامنه فعالیتها توسط انجمنهای شرکتهای لیزینگ مالی، فاکتورینگ و مالی مصرف کننده به طور جداگانه با تصویب هیئت مدیره تهیه می‌شوند و منعقد می‌شوند با تصمیم شورای وزیران به پیشنهاد آژانس اعمال می‌شود. (۲) شرکتهایی که قبل از تاریخ لازم الاجرا شدن این قانون فعالیت می‌کنند، باید یک ماه پس از تاریخ فعالیت انجمن، به

عضویت انجمن درآیند. (۳) مطابق مفاد این قانون، در ثبت قراردادهایی که باید در ثبت خصوصی ثبت شود و طبق مقررات قانون توسط انجمن ثبت می شود، تا اجرای مفاد ثبت قانون ادامه دارد. شماره ۳۲۲۶ با تعیین این قانون تا تعیین اصول و رویه های مربوط به ثبت طبق ماده ۲۲ لغو شده است. (۴) در ثبت قراردادهای لیزینگ مالی که طبق ماده ۲۱ تا زمان تأسیس انجمن منعقد می شود، اجرای مقررات مربوط به قانون شماره ۳۲۲۶ لغو شده توسط این قانون ادامه خواهد یافت. (۵) معاملات پیش بینی شده در ماده ۴۳ این قانون در یک سال پس از تاریخ تأسیس انجمن انجام می شود.

وظایف و اختیارات انجمن در ماده ۴۱ قانون شرکتهای لیزینگ ترکیه به این ترتیب آمده است: الف) تأمین پیشرفت حرفه، افزایش اتحاد و اتحاد اعضا، انجام فعالیتهای آموزشی، ارائه و تحقیق. ب) فراهم آوردن اعضا برای کار در اتحادیه و نظم و انضباطی که حرفه مطابق با نیاز اقتصاد نیاز دارد، با تعریف اصول حرفه. ج) تعریف اصول و استانداردهای حرفه ای که اعضا باید با آنها تطبیق دهند. چ) اعلام اقدامات احتیاطی درخواست شده توسط آژانس و مصوبه ای که طبق قانون مربوطه اتخاذ شده است. د) انجام هر نوع اقدامات احتیاطی مورد نیاز برای جلوگیری از رقابت ناعادلانه بین اعضای آنها و اجرای آنها، ه) تعریف اصول و شرایطی که اعضا در اطلاعیه ها و تبلیغات خود از نظر نوع، شکل، کیفیت و مقدار از آن تبعیت کنند. و) شکایت در موضوعاتی که مربوط به منافع مشترک اعضای آنها است، طبق مصوبه هیئت مدیره، ارائه همکاری در رابطه با پروژه های مشترک بین اعضا، انجام سایر وظایف مندرج در این قانون. براساس بند (۱) از ماده ۴۲ قانون شرکتهای لیزینگ ترکیه، انتخابات اعضای انجمن با نظارت قضایی و با رأی مخفی در حیطه اصول پیش بینی شده در این قانون انجام می شود. لیست مشخص کننده اعضا برای پیوستن به انتخابات و اعضای آنها حداقل باید به رئیس هیئت انتخاب انتخاب شود که توسط هیئت عالی انتخابات توسط نامه ای دستور کار، مکان، تاریخ و ساعت جلسه تعیین می شود، احترامات مشخص می شود مربوط به جلسه دوم که باید در صورت عدم وجود اکثریت، در سه نسخه، حداقل ۱۵ روز قبل از جلسه هیئت مدیره که در آن انتخابات انجام می شود، تشکیل شود. قاضی با انجام تحلیل مورد نیاز، لیست و سایر موارد را تأیید می کند. و یک رئیس هیئت انتخاب و دو عضو هیئت انتخابات و یک دستیار عضو برای هر یک تعیین می کند. عملیات رأی گیری بر اساس رأی گیری مخفی و اصول سرشماری باز انجام می شود. در پایان دوره انتخابات، نتایج انتخابات با یک دقیقه تعیین می شود و توسط رئیس هیئت انتخابات و اعضا امضا می شود. هر نوع اعتراضی که از زمان تنظیم آیین نامه در طی دو روز به انتخابات وارد می شود، توسط قاضی مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد و به طور دقیق قضاوت می شود. بموجب بند (۲) اصلاحاتی که باید در وضعیت انجمن ایجاد شود با تصمیم شورای وزیران بر اساس پیشنهادی که آژانس با دریافت نظرات انجمن ارائه می دهد، لازم الاجرا می شود. اعضا باید از مصوبات و اقدامات احتیاطی انجمن و وضعیت انجمن پیروی کنند. هزینه های انجمن از نظر تعداد آراء تعیین شده بر اساس وضعیت به اعضا تقسیم می شود. اعضا باید در دوره تعیین شده در وضعیت، سهم هزینه های خود را برای مشارکت خود سرمایه گذاری کنند. در صورت عدم پرداخت سهم مشارکت در هزینه ها در مدت تعیین شده، توسط اجرای قانون توسط انجمن جمع آوری می شود. تصمیمات مربوط به پرداخت سهام مشارکت هزینه در ماده ۶۸ قانون شماره ۲۰۰۴ به صورت کتبی رسمی است. براساس بند (۳) هیئت مدیره انجمن می تواند برای اعضای که به موقع و کاملاً با تصمیمات و اقدامات عمومی یا خاص انجمن تطابق ندارند، از ۱۰.۰۰۰ تا ۱۰۰.۰۰۰ ترکیه

جریمه اداری کند. باتوجه به بند (۱) از ماده ۴۳ قانون شرکتهای لیزینگ ترکیه، شرکتهای لیزینگ و بانکها، اطلاعات مربوط به مطالباتی را که وصول کرده اند را به شکلی که انجمن مناسب بداند تلفیق می کنند. اصول و رویه های مربوط به اشتراک اطلاعات توسط انجمن تعیین می شود. مجوز عملیاتی شرکتهای لیزینگ ترکیه در موارد مذکور در ماده ۵۰ لغو می شوند براساس بند (۱) پروانه بهره برداری یک شرکت با رأی مثبت حداقل پنج عضو هیئت مدیره لغو می شود، در صورت تحقق هر یک از شرایط زیر؛ الف) فعالیتهای آن پس از دریافت اجازه کار در یک سال شروع نکنند. ب) عضویت در انجمن در یک ماه از تاریخ داشتن مجوز برای فعالیت و عدم انجام مسئولیت آن در یک هفته از زمان اعلام شده توسط آژانس. ج) عدم اعلام تغییر آدرس به آژانس در مدت زمان تعریف شده خود و علی رغم عدم اطلاع قانونی در آدرس آن. چ) تعلیق عملیات به مدت یک سال به صورت مداوم. (Central Bank of the Republic of Turkey, 2005)

براساس قسمت (الف) از بند ۵ ماده ۱ قانون لیزینگ پاکستان در خصوص شرایط لازم برای تأسیس شرکت لیزینگ، شرکت متعهد شده است که بدون مجوز قبلی کمیسیون هیچ تغییری در تفاهم نامه انجمن و مدیران صورت نپذیرد و همه شرایط قانون رعایت شود. همچنین شرکت لیزینگ بایستی عضویت در انجمن لیزینگ پاکستان را بدست آورده و حفظ کند و آیین نامه رفتار را که توسط انجمن مذکور تعیین شده است، دنبال نماید. براساس بند ۵ از ماده ۱ قانون پاکستان، ارزیابی ها توسط یک ارزیاب حرفه ای مستقل انجام می شود که باید در پانل ارزنده ها قرار داشته باشد که توسط انجمن لیزینگ پاکستان (LAP) برای این منظور نگهداری می شود. انجمن لیزینگ با تأیید قبلی کمیسیون بورس و اوراق بهادار پاکستان، حداقل معیارهای واجد شرایط بودن را برای قرار دادن ارزش گذاران در تابلویی که توسط آن نگهداری می شود، تعیین می کند. ارزش گذار ضمن واگذاری هرگونه ارزش به دارایی های رهن، تعهد شده یا اجاره ای، باید کلیه عوامل مرتبط با مؤثر در فروش این دارایی ها از جمله هرگونه مشکل در دستیابی به مالکیت آنها، مکان و وضعیت آنها و شرایط اقتصادی حاکم در بخش مربوط را در نظر بگیرد. ارزش های قابل تحقق دارایی های رهن، تعهد شده یا اجاره ای که توسط ارزیاب ها تعیین می شود، باید تخمین مناسبی از مبلغی باشد که در حال حاضر می توان با فروش چنین دارایی ها در شرایط فروش اجباری / مضطرب بدست آورد. ارزش گذاران همچنین باید در گزارش خود مفروضات انجام شده، محاسبات / فرمول ها / مبنای مورد استفاده و روش اتخاذ شده در تعیین مقادیر تحقق پذیر را ذکر کنند. (pk/guidelines, 2000)

یافته های پژوهش

انجمن ملی لیزینگ ایران به صورت صنفی، حرفه ای، تخصصی، غیرسیاسی و غیرانتفاعی فعالیت می کند. وظایف و اختیارات انجمن در ماده ۸ بیان شده است که مهمترین آن عبارتند از: تلاش برای ساماندهی امور مرتبط با انتظام صنعت لیزینگ از طریق هماهنگی و همکاری با دستگاه ناظر و مشارکت گروهی در تصمیم سازی ها و تصمیم گیریها و تهیه و تنظیم پیشنهادها مرتبط (انجمن ملی لیزینگ ایران، ۱۴۰۰) متأسفانه دامنه نظارت بانک مرکزی محدود می باشد و براساس ماده ۵۳ دستورالعمل شرکتهای لیزینگ مصوب ۹۵.۱۰.۱۴ صاحبان حرف دارای پروانه کسب از اتحادیه اصناف کشور که کالای مرتبط با پروانه کسب خود را به صورت اقساطی واگذار مینمایند، مشمول مقررات این دستورالعمل نمیباشند. (شورای پول و اعتبار، ۱۳۹۵) باتوجه به ماده ۵۱ اساسنامه نمونه شرکتهای لیزینگ می توانند نهادهای صنفی خاص را تشکیل داده یا

در نهادهای موجود عضو شوند. هیأت مدیره برای هرگونه اقدامی به نام شرکت و هر نوع عملیات و معاملات مربوط به موضوع شرکت که انجام و اتخاذ تصمیم درباره آنها در صلاحیت مجامع عمومی نباشد، دارای اختیار است. از قبیل ...: ۵۱- ۱۰- انعقاد هر نوع قرارداد، ... که مرتبط با موضوع شرکت باشد و انجام کلیه عملیات و معاملات مذکور در این اساسنامه. (شورای پول و اعتبار، ۱۳۹۷) به منظور ساماندهی امور مربوطه و حفظ توازن و نظم تدوین یک ابزار جامع منابع جامعه، برنامه های بازاریابی موثر، ارزیابی سطح تعهد مشتری و غلبه بر اعتراضات و انجام بررسی بازار تشکیل نهاد حرفه ای ضروری است. (National Apartment Leasing Professional, 2021) به نظر آقای محمد سمیع الله (MUHAMMAD SAMIULLAH)، دبیرکل، انجمن لیزینگ و انجمن مضاربه پاکستان (لیزینگ جزء رو به رشد و فعال بخش مالی در پاکستان است که طی دهه گذشته با آن در ارتباط بوده ام. با قرار گرفتن در معرض تحولات محلی و جهانی. (World Leasing Yearbook, 2021)

نهاد حرفه ای انجمن مبارزه با فساد در جهت تقویت مردمی سازی حکمرانی

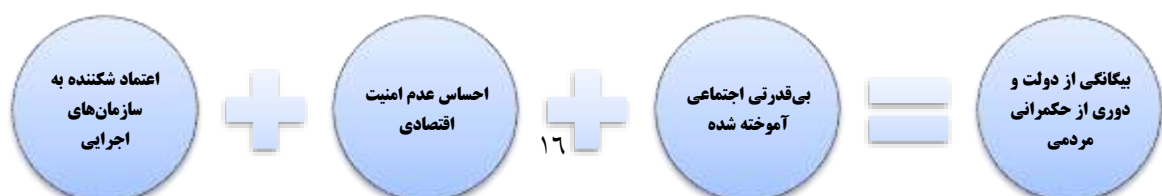
افشای کمک های پنهانی نامشروع و پنهان هفده شرکت بزرگ آمریکایی به حزب جمهوری خواه در سال ۱۹۷۳ میلادی که به ماجرای واترگیت شهرت یافت، موضوع کنترل داخلی شرکت ها و افشای اطلاعات مالی را از منظر جدیدی در کانون توجه مجامع حرفه ای و نهاد های نظارتی قرار داد. انجمن حسابداران آمریکا، استاندارد ویژه ای را در مورد کنترل های داخلی برای حسابرسان مستقل وضع نمود. در سالهای اخیر نهاد ها و سازمان هایی نظیر، شبکه جهانی حاکمیت شرکتی، اتاق بازرگانی بین الملل، بانک جهانی، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی و فدراسیون بین المللی حسابداران و برخی مؤسسات رتبه بندی نظیر استاندارد و پورز در ترویج و وضع استانداردهایی در رابطه با حاکمیت شرکتی فعالیت داشته اند. اگر چه برخی از دستورالعمل ها و استانداردهای مورد اشاره جنبه اجباری یافته است (مثل الزامات قانون سابنز - اکسلی) اما اجرای بخش عمده ای از آنها کماکان جنبه اختیاری و داوطلبانه را دارد (قالیباف اصل، ۱۳۸۷).

مهمترین نتایج مردمی سازی صنعت لیزینگ با دخالت نهادهای مردمی از فعالین صنعت لیزینگ و مشتریان موارد زیر می باشد.

رعایت و برقراری حق بر کرامت انسانی در سایه اهمیت به مردم و رفتار محترمانه و اسلامی در صنعت لیزینگ و همچنین حفظ و رعایت حریم خصوصی همه افراد همراه با رعایت منافع صنفی صنعت لیزینگ

حق بر آگاهی به موقع از تصمیمات و فرآیندهای اداری و دسترسی به اطلاعات مورد نیاز و حق بر اظهار نظر آزاد در صنعت لیزینگ و حمایت از افراد گزارش دهنده و منتقد با حکمرانی مردمی ملازمه دارد.

فعال شدن سازوکارهای نظارت مردمی بر عملیات لیزینگ و تحقق شهروندی فعال با گسترش اعتماد نهادی (زدودن بی اعتمادی نسبت به دولت) و احساس امنیت اقتصادی (احساس ایمنی از مخاطرات ناگهانی و پیش بینی نشده)

برقراری تناسب بین اصل رازداری تجاری و حفظ حریم خصوصی در تقابل با فراهم نمودن زمینه دسترسی به اطلاعات و اسرار تجاری در قلمرو لیزینگ و همچنین حق بر محیط زیست سالم

تقویت جایگاه مردم به اجرای کامل حق بر مصون بودن از تبعیض در نظامها، فرایندها و تصمیمات اداری کمک می‌کند.

حق بر داشتن قرارداد منصفانه و حق بر مصون بودن از شروط اجحاف‌آمیز در توافقات، معاملات و قراردادهای لیزینگ، حق بر رسیدگی به موقع و منصفانه به شکایات و اعتراضات، حق بر جبران خسارات وارده در اثر قصور یا تقصیر شرکت‌های لیزینگ و کارکنان آنها

رواج اجرا و تحقق مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکتی و مفهوم شهروند شرکتی در شرکت‌های لیزینگ، گزارشگری شهروند شرکتی در شرکت‌های لیزینگ نمونه‌های از اطلاع رسانی

اصول مدیریت شایسته و کارآمد شامل: اصل حق بر اداره شایسته امور صنعت لیزینگ بر پایه قانون‌مداری و حسن تدبیر، اصل حق بر کارآمدی و کارایی در صنعت لیزینگ، اصل حق بر رعایت قانون و انجام امور اداری مبتنی بر اصل بی طرفی در لیزینگ

با عنایت به حق مطالبه عمومی در دسترسی به اطلاعات شامل حق بر الزام به اطلاع‌رسانی تصمیمات و اقدامات اداری همه مسئولین و کارکنان دستگاه‌های اجرایی و شرکت‌های لیزینگ می‌شود زیرا بدون آگاهی کافی نظارت ناممکن است. از طرف دیگر و به جهت برقراری اصل شفافیت رعایت استانداردهای حسابداری بایستی به شکل درست طراحی و به‌روزرسانی شود. اضافه بر این زمینه نظارت و حسابرسی قانونی و حرفه‌ای دسترسی به اطلاعات کامل است بنابراین حق بر الزام به ارائه و انتشار مستمر اطلاعات غیرطبقه‌بندی شده نیز به عنوان مقدمه حسابرسی مطرح می‌شود.

در راستای برقراری اصل حق بر شفافیت در صنعت لیزینگ، حق بر امکان دسترسی مستمر شهروندان به مدیران و کارکنان لیزینگ مطرح می‌گردد. عملکرد لیزینگ بایستی سبب برقراری اعتماد نهادی شود. مسئولیت‌پذیری مدیران و کارکنان لیزینگ با اصل پاسخگویی آنها در برابر ذینفعان مستقیم و غیر مستقیم ملازمه دارد. همچنین بازرسان شرکت، حسابداران و مدیران مالی نیز بایستی در امر پاسخگویی مشارکت نمایند. به‌طور کلی بخش مهمی از موانع تحقق حکمرانی مردمی در اداره امور عمومی مرتبط با صنعت لیزینگ با این اصل مرتبط است.

مردمی شدن حکمرانی در لیزینگ، سبب تحقق اصل دادخواهی و برقراری عدالت و انصاف در صنعت لیزینگ می‌شود. ورود نهادهای مردمی در دادخواهی امکان دسترسی سهل و بدون تبعیض به مرجع صالح و بی طرف را فراهم می‌کند.

سازوکارهای نظارت فعال غیرقضایی و غیر دولتی بر عملیات لیزینگ

نظارت مردمی بر پیشگیری از تخلفات و فساد اداری و ابعاد آن یعنی عدم رعایت حقوق شهروندی مردم، تخلفات مالی، عدم انجام وظایف شغلی و عدم قانون‌مداری اثرگذار است. بر این اساس اصل هشتم قانون اساسی مقرر می‌دارد که در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. بر این اساس امکان اعمال نظارت غیرقضایی بر عملکرد دستگاه‌های اجرایی و شبکه بانکی و لیزینگ در حقوق ایران وجود دارد. در مطالعه موارد مشابه در سایر کشورها می‌توانیم به ماده ۱۳ قانون لیزینگ مالی صربستان اشاره نماییم. طبق این ماده بانک مرکزی صربستان بر فعالیت‌های اجاره‌دهنده (لیزینگ) نظارت می‌کند. این حق قانونی شامل دو بخش می‌شود. نظارت مستقیم با بازرسی مستندات شغلی و سایر اسناد مرتبط در محل و نظارت غیرمستقیم با کنترل گزارش‌ها و داده‌های دیگری که موجر (لیزینگ) با رعایت مقررات یا به درخواست بانک مرکزی در پایگاه اطلاع‌رسانی شرکت لیزینگ قرار داده ارسال می‌کند. جالب‌تر اینکه اگر شرکت لیزینگ قادر به انجام وظیفه نظارت بر عملکرد خود نباشد، بانک مرکزی صربستان مجوز این شرکت را باطل می‌کند. (The Republic of Serbia, 2011)

سازوکارهای نظارت سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها)

شکل‌گیری سازمان‌های غیردولتی در راستای تحقق حقوق شهروندی و حمایت از مطالبات قانونی شهروندان و نیز رفع نیازهای جوامع بشری می‌باشد. تحقق این هدف دارای الزاماتی است که از جمله مهم‌ترین آن‌ها حفظ استقلال این مؤسسات می‌باشد. شیوه تأسیس، نظارت و انحلال این سازمان‌ها و میزان دخالت و ورود دولت در هرکدام از این مراحل، می‌تواند بیانگر میزان استقلال این نهادهای مدنی باشد. در خصوص انتظام امور سازمان‌های غیردولتی، سه الگوی پیشگیرانه از نوع اجازه قبلی، پیشگیرانه از قسم اعلام قبلی، و نظام تعقیبی قابل تصور است که کشورهای ایران، فرانسه و سوئیس هرکدام به ترتیب یکی از آن‌ها را برگزیده‌اند. هدف اساسی طراحی سازوکاری است که استقلال سازمان‌های مردم‌نهاد بیشتر تأمین شود. (راعی، عطریان، ۱۳۹۳) سازمان‌های مردم‌نهاد باید حق دسترسی به اطلاعات و دادگاه صالح را برای دادخواهی در مورد نقض حقوق شهروندی داشته باشند. «همچنین «حق شهروندان است که به‌منظور دادخواهی آزادانه و با سهولت به مراجع صالح و بی طرف قضایی، انتظامی، اداری و نظارتی، دسترسی داشته باشند. هیچ‌کس را نمی‌توان از این حق محروم کرد.» سازمان‌های مردم‌نهادی که اساسنامه آن‌ها در زمینه حمایت از حقوق شهروندی است، می‌توانند نسبت به جرائم ارتكابی در این زمینه اعلام جرم کنند و در تمام مراحل دادرسی شرکت کنند و ضابطان دادگستری و مقامات قضایی مکلفند بزه‌دیدگان جرایم را از

کمک سازمان‌های مردم‌نهاد مربوطه، آگاه نمایند.^۳ سازمان‌های مردم‌نهاد از ویژگی‌های جامعه مدنی است. در حال حاضر، چهار رویکرد به جامعه مدنی غربی وجود دارد: ۱- رویکرد لیبرالی، ۲- جمع گرایانه، ۳- جمهوری خواهانه ۴- گفت و گویی.

بر اساس رویکردهای غربی، جامعه مدنی از سه عنصر فضای عمومی، سازمان‌های غیر دولتی و جنبش‌های اجتماعی تشکیل می‌شود و دارای مؤلفه‌های زیر است: آزادی (مثبت و منفی)، برابری، عقل جمعی، خیر عمومی، تکررگرایی، خود مختاری، استقلال از دولت، مدنیت، حقوق شهروندی. همچنین دو رویکرد به جامعه مدنی در ایران وجود دارد: جامعه مدنی لیبرال و جامعه مدنی دینی که رویکرد دینی به دو گروه مخالفان و موافقان سازگاری جامعه مدنی با دین تقسیم می‌شود. مخالفان بیشتر اختلافات جامعه اسلامی (ولایی) با جامعه مدنی (غربی) را در شاخص‌هایی مانند: آزادی، برابری، اصل بیشتریت، انسان، قانون‌گذاری، دولت، رابطه مردم و دولت، تکررگرایی و تساهل و تسامح معرفی می‌کنند بر عکس، موافقان بر اشتراکات جامعه مدنی دینی و غربی در شاخص‌هایی مانند: حوزه عمومی مستقل، نهادها و سازمان‌های مدنی، تکررگرایی، قانون‌مندی، عقل جمعی، حقوق شهروندی، حقوق اقلیت‌ها و رعایت شأن انسانی تاکید می‌ورزند. در رویکرد لیبرال به جامعه مدنی، جامعه مدنی دارای اجزاء، مؤلفه‌ها و مفاهیمی مانند: سازمان‌های غیردولتی، جنبش‌های اجتماعی، حوزه عمومی، افکار عمومی، خرد جمعی، اقتصاد آزاد و دولت قانون است که در جامعه ایرانی اجرا شدنی است.^۴ (سبزه‌ای، ۱۳۹۳، ص. ۲۰۱) سازمان بازرسی کل کشور (به‌عنوان مهمترین مرجع دریافت شکایات از نهادهای دولتی) و کمیسیون اصل نود مجلس شورای اسلامی (با عنایت به وظیفه عام نظارتی خود) می‌توانند بنا به تشخیص خود یا با دریافت شکایت و گزارش از اشخاص یا سازمان‌های دیگر، در موارد نقض حقوق شهروندی اقدام به تعقیب و پیگیری نمایند.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با وجود مشکلات متعدد در تأمین مالی، لیزینگ از جایگاه مناسبی برخوردار نیست. این مشکل به‌نحوه اداره و مدیریت صنعت لیزینگ و نقش مردم ارتباط دارد. با مردمی‌سازی اداره صنعت لیزینگ و فعال نمودن نهادهای مردمی و حرفه‌ای لیزینگ تهدیدهای این صنعت به فرصت تبدیل می‌شود. با مردمی‌سازی صنعت لیزینگ و با دخالت نهادهای مردمی از فعالین صنعت لیزینگ و مشتریان حکمرانی مردمی تحقق می‌یابد. نظارت تک‌تک مردم در کنار کنترل سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) و مجموعه‌های حرفه‌ای بر عملیات لیزینگ لازمه این مطلب است. به‌همین جهت بایستی اصلاح قانون و دستورالعمل‌های جاری بایستی در اولویت قرار گیرد.

^۳ ر.ک. به - مواد ۶۵ و ۶۵ منشور حقوق شهروندی اصول ۳۴، ۶۱، ۹۰، ۱۵۹، ۱۷۳ و ۱۷۰ و ۴ قانون اساسی - ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ - قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹ - قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۹۲ - قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۶۰، قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب ۱۳۷۲ - قانون شوراها حل اختلاف مصوب ۱۳۸۷ و اصلاحی ۱۳۹۴

^۴ () و تحلیل جامعه‌شناسی تطبیقی رویکردهای ایرانی و غربی به جامعه مدنی، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۶۵،

- [۱]. ذوالقدر، ن. (۱۳۹۹، ۱۷۲). *نگاهی به کارکرد شرکت های لیزینگ در اقتصاد کشور*. بازیابی از دنیای اقتصاد: <https://donya-e-qtesad.com>
- [۲]. اصغری آقمشهدی، ف.، & کاویار، ح. (۱۳۹۱). *بررسی معاملات شرکت های لیزینگ در حقوق ایران*. فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۴۲، شماره ۳ - شماره پیاپی ۳، ۲-۲۴.
- [۳]. انجمن ملی لیزینگ ایران. (۱۳۹۹، ۲۴). *پاسخ انجمن لیزینگ ایران به ابهامات*. بازیابی از دنیای اقتصاد: <https://donya-e-qtesad.com>
- [۴]. انجمن ملی لیزینگ ایران. (۱۴۰۰، ۱۱۷). *تاریخچه (هویت قانونی)*. بازیابی از انجمن ملی لیزینگ ایران: <https://iranlease.co/content>
- [۵]. ایزدی، ر. (۱۳۹۷، ۸۲). *فرصت های توسعه لیزینگ در ایران*. بازیابی از بانک خاورمیانه: <https://www.middleeastbank.ir/news/mebmagazinearticlesview>
- [۶]. بردی آنامرادنژاد، ر.، بوذری، س.، & حسینی دوست، س. (۱۳۹۲). *نقش مشارکت مردمی در اقتصاد و مدیریت شهری*. فصلنامه علمی اقتصاد و مدیریت شهری، ۱۲۷-۱۳۸.
- [۷]. راعی، م.، & عطریان، ف. (۱۳۹۳). *استقلال سازمان های غیردولتی در نظام حقوقی ایران*. فرانسه و سوئیس. *مجله مطالعات حقوق تطبیقی*، ۳۷۹-۴۰۰.
- [۸]. رستمی، م.، نقیعی، س.، & رستمی، م. (۱۳۹۶). *تحلیل حقوقی، فقهی و اقتصادی لیزینگ و آسیب شناسی آن در اقتصاد ایران*. *دوفصلنامه علمی تخصصی پژوهشنامه میان رشته ای فقهی*، ۱۵۱-۱۷۵.
- [۹]. رهنمای رودپشتی، ف.، سرشار، م.، & میرطاهر، س. (۱۳۹۵). *اوراق بهادارسازی دارای ها در صنعت لیزینگ*. فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه گذاری، ۳۵-۵۰.
- [۱۰]. روابط عمومی بانک مرکزی. (۱۳۹۲، ۷۳). *حاکمیت نظم بر بازار غیرمتشکل پولی*. بازیابی از بانک مرکزی: <https://www.cbi.ir/showitem>
- [۱۱]. روابط عمومی بانک مرکزی. (۱۳۹۹، ۳۹). *استفاده از عناوین نهادهای پولی و بانکی تحت نظارت بانک مرکزی، بدون اخذ مجوز ممنوع است*. بازیابی از بانک مرکزی: <https://www.cbi.ir/showitem>
- [۱۲]. سبزه ای، م. (۱۳۹۳). *بررسی و تحلیل جامعه شناسی تطبیقی رویکردهای ایرانی و غربی به جامعه مدنی*. *مجله علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی*، ۲۰۱-۲۳۹.

- [۱۳]. شورای پول و اعتبار. (۱۳۹۵، ۱۰ ۱۴). دستورالعمل شرکت های لیزینگ مصوب ۹۵.۱۰.۱۴. بازیابی از بانک مرکزی: [/https://www.cbi.ir](https://www.cbi.ir)
- [۱۴]. شورای پول و اعتبار. (۱۳۹۷، ۳۲). اساسنامه نمونه شرکت های لیزینگ (واسپاری). بازیابی از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران: [q&https://www.cbi.ir/Search/Search_fa.aspx?m=1](https://www.cbi.ir/Search/Search_fa.aspx?m=1)
- [۱۵]. محسنی اژه ای، غ. (۱۳۹۴، ۵۴). (فعالیت ۱۰۰۰ شرکت لیزینگ بدون مجوز در کشور. خبرگزاری فرارو - آنا: <http://ana.ir/fa/news> - <https://fararu.com/fa/news>
- [۱۶]. محسنی اژه ای، غ. (۱۳۹۶، ۱۲۶). (ورود دادستانی به موضوع واژگونی اتوبوس هرمزگان. خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (ایرنا): <http://www.irna.ir/fa/News>
- [۱۷]. محسنی اژه ای، غ. (۱۳۹۷، ۱۸۷). (نشست خبری اژه ای؛ از حبس قاضی رشوه بگیر تا حکم مفسدان. خبرآنلاین: <https://www.khabaronline.ir/news>
- [۱۸]. منتظری ج. & محسنی اژه ای، غ. (۱۳۹۷، ۲۰۸). (بخشی از مدیریت آلوده به فساد شده. خبرگزاری تابناک: <https://www.tabnak.ir/fa/news>
- [۱۹]. هاشم آبادی، م.، میرکمالی، م.، & پورکریمی، ج. (۱۳۹۶). مطالعه وضعیت حرفه ای گرای اعضای هیأت علمی دانشگاه تهران در نیمه دوم سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴. فصلنامه علمی پژوهشی آموزش عالی ایران، ۵۱-۸۰.
- [20]. Central Bank of the Republic of Turkey. (2005, 11 1). Banking Regulation and Supervision Agency. Central Bank of the Republic of Turkey: <https://cbfo.gov.tr>
- [21]. Leaseurope. (2021, 9 5). Policy issues. the European Federation of Leasing Company: <https://www.leaseurope.org/policy>
- [22]. National Apartment Leasing Professional. (2021, 8 8). You'll learn about. Certified Apartment Leasing Professional (formerly NALP): 11
- [23]. pk/guidelines. (2000, 12 21). THE LEASING COMPANIES (ESTABLISHMENT AND REGULATION) RULES. pk/guidelines: https://www.malaw.org.pk/guidelines_regulations/Leasing%20Companies%20%28Establishment%20and%20Regulation%29%20Rules,%202000.pdf
- [24]. The Republic of Serbia. (2011, 3 17). LAW ON FINANCIAL LEASING . House of the National Assembly of the Republic of Serbia: <http://www.parlament.gov.rs>
- [25]. White Clarke Group. (2021, 2 24). Global Leasing Report 2021. White Clarke Group: <https://www.whiteclarkegroup.com/reports/global-leasing-report-2021>
- [۲۶]. World Leasing Yearbook. (2021, 9 18). TESTIMONIALS. WORLD LEASING YEARBOOK: <https://www-world-leasing-yearbook-com>